

SUKUTUTKIMUKSEN VIRHEISTÄ JA VIRHELÄHTEISTÄ

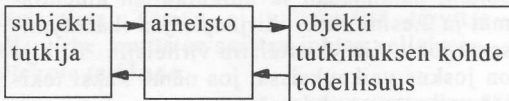
Lyhennelmä 15.3.1995 pidetystä esitelmästä.

A. TUTKIMUSTYÖN ASETELMA

Tutkimustyön peruskaavioksi ajatellaan karkeistain, että subjekti, ts. tutkija, yrittää ottaa selvää objektista, tutkimuskohteesta, todellisuudesta, siitä mitä "todella on" tai "on ollut". Kun tutkimukselta vaaditaan objektiivisuutta, tarkoitetaan, että tutkimuksen tulokset kuvaavat objektin eivätkä subjektin ominaisuuksia.

Usein kuitenkin on niin, ettei todellisuutta voida tutkia kuin jonkinlaisen aineiston välityksellä. Näin on asia historiantutkimuksessa, sukututkimus siihen mukaan lukien. Menneisyyttä penkovat henkilökohtaiset haastattelutkin ovat haastateltavien muistitai mielikuvia ja siis aineistoa siinä, missä kirjallinenkin aineisto. Tutkimuskäytännön kannalta on siis subjektin ja objektin väliin lisättävä aineistoa edustava osa. Tällöin tutkimusprosessia koskeva kuvio saa seuraavan muodon:

Kuva 1. Tutkimustyön peruskaavio.

Kuvion kolmesta "laatikosta" todellisuus ei sukututkijan kannalta sisällä virheitä; se on mikä on. Tässä yhteydessä vanha vertaus: "Jos kartta ja maasto eivät vastaa toisiaan, on maasto aina oikeasssa", pitää paikkansa. Sitä vastoin sekä subjektin että todellisuutta edustavaan aineistoon niitä voi liittyä. Jokin osa niistä jäänee piiloon niin, ettemme niistä koskaan saa tietää mitään.

Vaikka niin onkin ja koska niin on, virheitä on pyrittävä minimoimaan, missä auttavat avoimuus, huolellisuus ja kriittisyys. Tutkimuksen perus- tai oikeastaan ainoa menetelmä on vertailu; siksi on vertailtava, vertailtava ja yhä edelleen vertailtava. Niinpä mielestäni esimerkiksi pelkkiin syntymä-, vihki- ja kuolinmerkintöihin ei sovi tyytyä, vaan on syytä turvautua rippikirjoihin,

muuttotietoihin ym. merkintöihin, jotta saataisiin kustakin henkilöstä, perheestä ja muista mielenkiintoisista yksiköistä mahdollisimman täydellinen ja ehjä kuva.

Kerätyt tiedot on myös syytä dokumentoida näkyviin siten, että kriittinen lukija voi halutessaan tarkistaa tutkijan tulosten yhtäpitävyyden lähteiden kanssa. Eräs tutkimuksen perussääntö onkin, ettei informaatiota saa koskaan piilottaa "maton alle".

B. TUTKIJAN ITSE VIRHELÄHTEENÄ

Usein ajateltaneen, että tutkimustyön virhelähteet piilevät vain aineistossa. Ajatus ei kuitenkaan pidä paikkaansa; tutkija itse on virheiden lähde numero yksi. Hänen onkin epäiltävä aina ensiksi juuri itseään.

Eräitä tutkijaan itseensä liittyviä, virheitä aiheuttavia lähteitä, ovat motivaatio, liiallinen into, väsymys, eräänlainen "epärehellisyys", liian vapaa mielikuvitus tai mielikuvituksen puute, huolimattomuus tai laiskuus tarkistaa tarkistamasta päästyään. Nämä ja muut vastaavat tekijät vaikuttavat eri tavalla painottuen aina yhdessä, vaikka seuraavassa tarkastellaankin eräitä niistä erikseen.

Sukututkijan motivaation voimakkuudessa ei liene valittamisen aihetta, paitsi ehkä sikäli, että se varsinkin aloittelevilla voi tutkimustyöhön liittyvien taitojen ja tietojen kannalta olla liiankin voimakas. Havaintopsykologia opettaa, että ihminen havaitsee, mitä hän huomaamattaan "haluaa" havaita.

Jokaisella meistä lienee tästä omintakeisia esimerkkejä. Niinpä selvittäessäni serkkuni äidin puoleista sukupuuta oli kerran kysymys hänen äitinsä isän isän isästä Matti Antinpojasta, joka rippikirjan mukaan hän oli syntynyt 20.12.1774. Syntymämerkintä tuntui löytyvän liiankin helposti Huittisten syntyeistä ja kastetuista: 'Löysälä 1774, syntynyt 20.12., kastettu 21.12, vanhemmat sotamies Anders Högberg ja Anna Jaakontytär.' Tämä Matti Antipoika ei kuitenkaan mennyt "oikean" henkilön kanssa naimisiin, mikä aiheutti palaamisen syntyeiden ja kastettu-

jen luetteloon. Jospa olin tehnyt virheen? Itseni epäileminen kannatti, sillä saman kuukauden samana päivänä oli syntynyt toinenkin, se oikea Matti Antinpoika, joka oli kirjoitettu heti edellisen Matin alle seuraavalle riville.

Niin oli muka kiire, ettei huomioni riittänyt yhtä riviä alemmas. Kyllä kiukutti, sillä olin jo ehtinyt löytää väärän Matin vanhemmat ja isovanhemmatkin! Kun asian oikea laita selvisi, jatko sujui helposti.

Seuraavan esimerkin alku voitaneen lukea malttamattomuuden ja hieman liian vilkkaan mielikuvituksen tiliin. Kysymys oli äitini äidin isän isän äidistä Leena Antintytystä. Hänet tavoitin Ruoveden rippikirjasta*, jonka mukaan hän oli syntynyt 11.11.1775. Syntymäpaikasta ei ollut merkintää. Etsin tietenkin häntä ensin Ruovedellä syntyneistä ja kastetuista, sillä olihan mahdollista, että pastori oli unohtanut merkitä hänen syntymäpaikkansa rippikirjaan. Ruovedellä syntyneistä löytyikin marraskuussa 1775 avioliiton ulkopuolella syntynyt Leena Antintytär. Isäksi oli tunnustautunut vänrikki Anders Austrell, Pekkalan kartanon aikamiespoika, joka oli tekaissut pari muutakin tunnustamaansa lasta saman Pekkalan piian kanssa. Täytyy sanoa, että mielikuvitukseni sepitti oivallisia todisteita tälle tulkinalle.

Leena Antintytär oli mennyt naimisiin renki Yrjö Juhonpojan kanssa Ruovedellä vuonna 1801, ja koska rippikirjamerkinnot johdonmukaisesti ilmoittivat Leenan syntymäajaksi 11.11.1775, aloin lopulta epäillä edellistä löydöstäni. Turvauduin IGI:in, ja sieltähän asia selvisi. Leena oli syntynyt Sahalahdella 11.11., ja hänet oli kastettu 14.11. Sama selvisi myös Sahalahdella syntyneitten ja kastettujen luettelosta. Nämä löydökset eivät kuitenkaan sellaisenaan todistaneet, että Sahalahden Leena oli sama kuin Ruovedellä esiintynyt. Huomatessani, että tämän Leenan isä oli sotamies Anders Triumph ja äiti Maria Juhontytär, muistin heti, että olin jo aikaisemmin tutustunut tämän sotilaan perheeseen. Leenaa vanhempi sisar Beata oli näet avioitunut 1795 Sahalahdella Ruovedelta kotoisin olevan sotamies Johan Wackerin kanssa. Sotamies Wacker oli vaimoni isän puoleista sukua; pariskunta muutti myöhemmin Kuruun. Sotamies Triumphia lukuun ottamatta muu perhe, siis Leena mukaan lukien, muutti Ruovedelle. Leenan syntyperä oli siis kiistaton. Ellen olisi tullut

tarkistaneeksi asiaa, olisin jatkossa joutunut hakoteille.

Osaamisen puutteesta riittääköön tässä yksi tapaus, johon kaikki sukututkijat kaiketi jossakin vaiheessa törmäävät eivätkä ainaakaan heti pääse siitä yli eivätkä ympäri. Tarkoitan vanhoja tai muuten epäselviä käsialoja. Tarjolla on kolme vaihtoehtoa: 1.sukututkimus pysähtyy tältä osin, 2.esitetään kaiken uhallakin omaperäisiä tulkintoja tai ehkä paremmin arveluja tahi 3.ruvetaan opiskelemaan vanhoja käsialoja. Kolmijakoa voidaan ehkä lieventää sillä, että melko pian oppii ymmärrettävien käsialojen avulla, mitä jokin teksti todennäköisesti tarkoittaa.

Mutta vain todennäköisesti, sillä ainakin yhtä todennäköisesti on kysymys subjektin eikä objektin ominaisuudesta.

C. AINEISTON VIRHELÄHTEITÄ

Aineistolla tarkoitetaan tässä vain nk. kirkonkirjoja. Niihin kirkkoherra tai joku muu kirjanpitäjä on merkinnyt erinäiset asiat, kuten ne heidän tietääkseen tai nähdäkseen ovat todellisuudessa tapahtuneet. Merkitöihin sisältynee jokin määrä tavalla taikka toisella virheitä, joita äärimmäisen huolellisenkaan sukututkija ei koskaan saa selville. Omana vaikutelmanani kuitenkin on, että kirkonkirjat ovat yleensä luotettavia.

Kirkonkirjojen sisältämät virheet ovat kahta tyyppiä: 1.poikkeuksellisten aikojen, sotien, nälänhädän ja kulkutautien aiheuttamat ja 2.esimerkiksi kirjanpitäjän ikääntymisestä johtuviin yksittäisiin virheisiin. Tutkija on joskus vaikeuksissa, jos nämä kaksi tekiää vaikuttavat yhdessä.

Kuten tiedetään vuosi 1697 oli Suomen historian ankarin kuolonvuosi. Silloin noin kolmanneksen väestöstä on arvioitu menehtyneen nälkään ja tauteihin. Mouhijärven kirkkoherra oli kirjoittanut vuoden 1696 kuolleiden ja haudattujen luettelon lopuksi: "*Denatorum et Sepultorum Numerus 80.*"* Seuraavan vuoden yhteenveto kuuluu: "*Anno 1697 in Ecclesis Mouhijerviensis Sepulti 748.*"* Kuolleita oli niin paljon, ettei edes oman seurakunnan kuolleista likikään kaikkia kyetty tai ehditty tunnistamaan ja luetteloon merkitsemään. Erityisen tuntematon oli niiden kohtalo, jotka henkensä edestä vaelsivat seurakunnasta toiseen kerjäämässä. Myös

* Kuolleitten ja haudattujen määrä 80.

* Vuonna 1697 Mouhijärven seurakunnassa haudattuja 748.

* 1802-1807, s.73, Tamminiemi.

sodat aiheuttivat liikkuvuutta pakenemisen ja piiloutumisen muodossa; syntymisen tai kuolemisen aika ja paikka jäivät usein niiden johdosta tuntemattomiksi.

Kaikki jotka ovat selanneet Hämeenkyrön 1700 ja 1800 -luvun vaihteen kirkonkirjoja, tietävät että niitä varten pitäisi jonkun laatia jonkinlainen opaskirja, siksi kummallisia merkintöjä varsinkin rippikirjat sisältävät. Samoin on laita Pirkkalan vastaavan ajan kirkonkirjojen. Niinpä jälkimmäisissä isäni äidin äidin äidin isä, aikaisemmin sotamies, myöhemmin torppari Eric Beck oli siinä vaiheessa, kun hänet ensi kerran tavoitin, Pirkkalan rippikirjan* mukaan syntynyt Pirkkalassa, mistä etsin turhaan hänen vanhempiaan. Rippikirjojen tutkiminen ajassa taaksepäin näet paljasti, että aikaisempi rippikirja* ilmoitti syntymäpaikaksi Kauhajoen. Kauhajoen syntyneet ja kastetut ilmoittivat Erkin syntyneen 23.3. ja kastetun 27.3.1785. Kauhajoen rippikirja* ilmoittaa hänen äitinsä, leski Vappu Jaakontyttären muuttaneen 1791 Pirkkalaan. Tässä tapauksessa on siis käynyt niin, että kirkkoherra oli aluksi merkinnyt syntymäpaikan oikein, mutta jostakin syystä tehnyt virheen myöhemmin. Erkin vaimon, Leena Antintyttären kohdalla, kävi hieman samalla tavalla.

Usein näyttää olevan niin, että kun rippikirjassa esiintyy syntymäajan kohdalla vain vuosiluku, se viittaa kyseisen henkilön syntymiseen muussa seurakunnassa. Tällaista tulkintaa tietysti vahvistaa se, että kyseinen henkilö ei löydy seurakunnan syntyneistä ja kastetuista. Tämän ei välttämättä tarvitse olla virhe, mutta se saattaa johtaa sellaiseen, ellei ole tarkkana.

Esimerkiksi Virtain kirkonkirjoissa on aukkoja. Niinpä niiden mukaan vaimoni isän äidin isän äidin äiti Anna Juhontytär oli syntynyt 1756*; tarkempi syntymäaika ja paikka eivät merkinnästä ilmene. Virroilla noihin aikoihin syntyneiden ja kastettujen luettelo on tuhoutunut. IGI:n mukaan saman niminen henkilö löytyi mainittuna vuonna Teiskosta. Hänen vaiheidensa seuraaminen kuitenkin osoitti hänen kuolleen noin 10 vuoden ikäisenä. Oikean Anna Juhontyttären tarkempi syntymäaika ja -paikka sekä vanhemmat ovat edelleen löytämättä.

Vielä opettavaisempi ja harmillisempi on kuitenkin isäni isän äidin äidin isän isän, Mouhijärven Tervamäen Kahnun rusthollarin Antti Ristonpojan ja hänen vaimonsa Maria Antintyttären tapaus. Edellisen syntymäajaksi mainitaan rippikirjassa* elokuu 1718. Vaimonsa Maria Antintyttären ilmoitetaan syntyneen huhtikuussa 1724. Kummankaan syntymäpäivää tai -paikkaa ei rippikirja ilmoita. Antti Ristonpoika Kahnu kuoli Mouhijärvellä 1767 ja kuoliniän mukaan hän olisi syntynyt 1708 eikä 1718. IGI löytää sopivan tuntuksen, vuonna 1708 Paimiolla syntyneen Antti Ristonpojan, joka kuitenkin tarkistusten mukaan eli, meni naimisiin ja kuoli Paimiolla olematta koskaan naimisissa Maria Antintyttären kanssa. Ja Paimiolla oli kuin olikin huhtikuussa 1724 syntynyt Antin tyttö, joka kastettiin Mariaksi!

Virheiltä ei kukaan sukututkija täysin välttynyt. Toinen asia tietenkin on, miten monta niistä tutkija huomaa ja paljastaa ne tarkistusten avulla itselleen. Virheillä on myös se positiivinen puoli, että niiden avulla on mahdollisuus oppia menettelemään oikein.

* 1822-1829, s.12, Sarkola, Rekola.

* 1814-1820, s.51, Kataisto, itselliset.

* 1790-1795, s. ?, Pöntäne, Keturi.

* Esim. 1775-1780, s.43, Tyrkkö.

* Esim. 1763-1768, s.?, Tervamäen rustholli.